

Janko P. Veselinović

KOMPARACIJA PRIVREDNOG ZAKONODAVSTVA NA PRIMERU PRAVNOG REGULISANJA POLOŽAJA PRIVREDNIH, ODNOSNO TRGOVAČKIH DRUŠTAVA U REPUBLICI SRBIJI I REPUBLICI HRVATSKOJ

Apstrakt:¹ Do 1991. godine sve federalne jedinice u sastavu SFRJ su imale jedinstven zakonodavni okvir koji je na nivou savezne države uređivao oblast pravnog položaja privrednih društava-preduzeća. U periodu posle drugog svetskog rata u ovoj oblasti je bilo najviše eksperimenata i udaljavanja od evropskih pravnih uzora. Sistem udruženog rada i samoupravljanja bio je originalan pravni eksperiment, ali ujedno i rizičan ekonomski i politički projekat. U ovom radu analiziramo pravno regulisanje položaja privrednih, odnosno trgovačkih društava u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj, koristeći komparativni metod. Cilj rada je da se istaknu sličnosti, ali i razlike u ove dva pravna sistema i ukaže na mogućnost pravnog ujednačavanja, s ciljem otvaranja većih mogućnosti za privrednu razmenu između dvema zemljama.

Ključne reči: Srbija, Hrvatska, privredna društva, trgovačka društva, komparacija

Uvod

Krajnji cilj osnivanja privrednog društva je sticanje dobiti, koja se ostvaruje na tržištu. Ukoliko se ne može steći dobit, nema svrhe ni da se osnivaju privredno društvo, odnosno takvo privredno društvo ne može da opstane. Na području bivše zajedničke države, za privredne subjekte u široj upotrebi je upotrebljavan termin „preduzeće“, iako su iz zakona često proizlazili drugi nazivi kao što je „organizacija udruženog rada“ ili slično. Pojam „preduzeće“ još uvek se najčešće upotrebljava, mada ovaj termin označava samo javna preduzeća i neprivatizovana društvena preduzeća u srpskom pravu, dok u hrvatskom pravu taj termin ne postoji.

Značajnija činjenica je da pravno lice koje se osniva radi sticanja dobiti ima drugačiji naziv u ove dve zemlje. Dok se u Srbiji u privrednom zakonodavstvu koristi pojam „privredno društvo“, u Hrvatskoj se za istu pravnu formu koristi pojam „trgovačko društvo“. Već ova činjenica otvara brojna pitanja, ali će ona biti obrađena u delu koji se odnosi na poslovno ime privrednog društva.² Važno je istaći da mešanja i preplitanja pojmova u srpskom i hrvatskom zakonodavstvu ima na pretek. Tako se nastavni predmeti na kojima se izučava pravni položaj privrednih društava na nekim fakultetima u Srbiji zovu „trgovačko pravo“, odnosno ima naziv adekvatan onom u hrvatskom - „trgovačka društva“.

Različita imena za istu suštinu je pravilo u komparaciji ova dva zakonodavstva. Dilema je da li je ta razlika izraz jezičke razlike dva jezika, iako postoje autori koji smatraju da je reč o jednom jeziku, ili se radi o potrebi za originalnošću. Otvaramo ovo pitanje jer bi privrednike sa dve strane granice jezik trebao da spaja, da bude komparativna prednost za uspostavljanje bolje privredne saradnje. U tom smislu, svakako je bitno usaglašavanje sa evropskim direktivama, rukovođenje najznačajnijim kodifikacijama u ovoj oblasti, ali nije nebitno ni da se u zemljama sa značajnim potencijalima za privrednu razmenu, a uz to sledbenicama jedinstvenog pravnog sistema, razmatra usaglašavanje jezičkih, ali i suštinskih normi u ova dva pravna sistema.

¹ Ovaj rad nastao je u okviru istraživanja na projektu Ministarstva prosvete i nauke: Društveni odnosi Srba i Hrvata, nacionalni identitet i manjinska prava sa aspekta evropskih integracija. Broj projekta 47024

² Zbog racionalnosti u radu nije uvek navođen i jedan i drugi pojam („privredno društvo“ i „trgovačko društvo“)

Osvrt na istoriju privrednog zakonodavstva u Srbiji i Hrvatskoj

U istoriji srpskog privrednog zakonodavstva smo imali tri faze: predratnu - tradicionalnu, posleratnu – socijalističko samoupravnu i tranziciono – modernu fazu.

U prvoj, tradicionalnoj fazi, koja je na području Srbije važila do Drugog svetskog rata, primenjivali su se zakoni, koji su rađeni po ugledu na tadašnje zakone većih evropskih zemalja (uglavnom Nemačke i Francuske). Prvi zakon iz ove oblasti zvao se Trgovački zakonik Kraljevine Srbije i donet je 1860. godine. Početkom XX veka (1910. godine) donet je Zakon o radnjama, a 1911. godine usvojen Trgovački zakonik, kojim se u Srbiju uvodi akcionarstvo. Pred Drugi svetski rat (1937. godine) donet je Trgovački zakon Kraljevine Jugoslavije, koji nije ni počeo da se primenjuje. Srpsko zakonodavstvo u to vreme je ličilo na tadašnje evropsko zakonodavstvo, uz sve specifičnosti vezane za ondašnje srpsko i jugoslovensko društvo.

Posleratni – socijalističko samoupravni period u privrednom zakonodavstvu vezan je za uvođenje državnog upravljanja preduzećima. Tako je 1946. godine usvojen Zakon o državnim privrednim preduzećima, koje je sva preduzeća proglasilo „državnim organima“, a direktor je bio samo transmisija i realizator odluka države. Radilo se o klasičnom administrativnom upravljanju privredom. Posle četiri godine, usledilo je uvođenje i primena radničkog samoupravljanja donošenjem Osnovnog zakona o upravljanju privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva (1950. godine). Ovim zakonom preduzeće je predato radnicima na upravljanje.

Promene ustava 1963. godine, dovele su do donošenja Zakona o preduzećima iz 1965. godine. Ovim promenama direktor nije više bio državni organ, bar formalno. Nova revizija privrednog zakonodavstva usledila je donošenjem Zakona o udruženom radu 1976. godine, posle ustavnih promena 1974. godine. Uvedeni su novi privredni instituti i organizacioni oblici. Nestaje pravni institut preduzeće, a nastaju termini „osnovna organizacija udruženog rada“ (OOUR), „radna organizacija“ (RO) i „složena organizacija udruženog rada“ (SOUR). Direktori postaju „inokosni“ i „kolegijalni“ organi upravljanja.

Treća faza predstavlja tranziciju ka modernom, odnosno evropskom zakonodavstvu. To je na neki način stvaranje zakonodavstva, koje ima pravne uzore i predstavlja odricanje od eksperimentisanja u ovoj oblasti. Ova faza počinje donošenjem Zakona o preduzećima iz 1988. godine, nakon ustavnih promena iste godine. To je poslednji zakon koji je donet u zajedničkoj državi.³ Posredstvom ovog zakona pokušava da se uvede tržišna privreda i prilagodi se realnim potrebama društva. Zakon je menjan izmenama i dopunama 1990. godine, a novi Zakon o preduzećima usvojene 1996. godine. Interesantno je da je menjan šest puta.

Najznačajnije izmene desile su se donošenjem Zakona o privrednim društvima 2004. godine, ali on još uvek nije bio celovit okvir za privredna društva. U određenim oblastima, naročito kada su u pitanju akcionarska društva postojale su praznine, koje je Zakon o privrednim društvima⁴(ZPD) iz 2011. godine otklonio.

Novi zakon uveo je brojne novine, naročito u oblasti upravljanja privrednim društvima. U Obrazloženja novog zakona, u delu koji govori o neophodnosti njegovog donošenja ističe se da su se „javile različite nedoumice i problemi“. Jedan njihov deo nastajao je zbog nedovoljne preciznosti pojedinih instituta (posebno kad je reč o ekonomskim, odnosno računovodstvenim kategorijama), nedoslednoj upotrebi termina u tekstu zakona, uglavnom nedostajućih pravila za sprovođenje načelnih odredbi, ali i zbog krutosti ili izbora pojedinih pravila koja se u prilikama u Srbiji jednostavno ne mogu sprovesti ili njihovo sprovođenje izaziva nesrazmerne troškove“ (Obrazloženje Zakona o privrednim društvima str. 185. i 186.) . U istom Obrazloženju (str. 235.) ističe se „U međuvremenu, javila se potreba za novim usaglašavanjem sa zakonodavstvom Evropske unije, izmenjenim posle stupanja na snagu Zakona o privrednim društvima, kao i potreba da se reše kontradiktorna rešenja Zakona o privrednim

³ Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji

⁴ Sl. glasnik RS, 36/11

društvima i Zakona o tržištu hartija od vrednosti (odnosno da se obezbedi usklađenost Zakona o privrednim društvima sa novim Zakonom o tržištu kapitala).

Hrvatska je od 1918. do proglašenja nezavisnosti 1991. bila u istom pravnom okviru zajedničke države, pa dele i zajedničku istoriju u ovoj oblasti. Do 1918. godine teritorija koja danas ulazi u granice Hrvatske bila je u dva pravna sistema i to pravni sistem Austro-ugarske i delom Italije.

Zakon o preduzećima SFRJ donet 1988. važio je u Republici Hrvatskoj nakon osamostaljenja i to do donošenja sopstvenog zakona. Prvi zakon iz ove oblasti usvojen je 1993. i do danas je na snazi, ali je pretrpeo više izmena i dopuna. Zakon o trgovačkim društvima⁵ (ZTD) objavljen je 1993. u Narodnim novinama br. 111/93., a njegove izmjene i dopune objavljene u Narodnim novinama broj 34/99., 121/99. – verodostojno tumačenje, 52/00. – Odluka USRH, 118/03., 107/07., 146/08. i 137/09. u kojima je naznačeno njihovo vreme stupanja na snagu.

U okviru nadležnosti iz članka 59. Poslovnika Hrvatskoga sabora te članka 325. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima (»Narodne novine« br. 118/03.) i članka 173. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima (»Narodne novine« br. 107/07.), Odbor za zakonodavstvo Hrvatskoga sabora na sednici održanoj 11. 10. 2011. godine, utvrdio je prečišćeni tekst Zakona o trgovačkim društvima. Prečišćeni tekst Zakona o trgovačkim društvima obuhvata Zakon o trgovačkim društvima (»Narodne novine«, br. 111/93.) te njegove izmjene i dopune objavljene u »Narodnim novinama«, br. 34/99., 121/99. – verodostojno tumačenje, 52/00. – Odluka USRH, 118/03., 107/07., 146/08. i 137/09. u kojima je naznačeno njihovo vreme stupanja na snagu. Najnovije izmjene i dopune Zakona o trgovačkim društvima izvršene su 2012.(Narodne novine 111-12., od 10.10.2012.). kojim je omogućeno osnivanje "jednostavnog društva sa ograničenom odgovornošću".⁶

Ako bi osnovna karakteristika srpskog zakonodavstva u ovoj oblasti, nakon 1990. godine, bila često donošenje novih zakona za hrvatsko zakonodavstvo su specifične česte izmene i dopune Zakona koji je donet 1993. godine. Tako su u Srbiji u ovom period doneta tri nova zakona, a u Hrvatskoj je postojeći zakon pretrpeo osam izmena, uključujući i verodostojna tumačenja i odluku Ustavnog suda Republike Srbije. Posledice su slične. Dok u Srbiji zbog čestih promena zakona nije "učvršćen" privredno pravni okvir za poslovanje privrednih društava, u Republici Hrvatskoj je zbog čestih izmena i dopuna teško primenjivati i na jednostavan način utvrditi koje su odredbe važeće. Čak i pokušaj prevazilaženja tog problema donošenjem prečišćenog teksta 2011. nije se bitno promenio situaciju, jer je osnovni tekst dopunjem izmenama i dopunama u formi ukazivanja na postojanja tih izmena i dopuna u članovima koji su menjani, ali te odredbe se moraju potražiti u izvornom tekstu. Sa druge strane, sledeće godine donet je novi Zakon o izmenama i dopunama, koji sadrži 48 članova, što povećava složenost primene normi zakonskog teksta.

⁵ Narode novie, br. 111/93., a njegove izmjene i dopune objavljene u Narodnim novinama broj 34/99., 121/99. – verodostojno tumačenje, 52/00. – Odluka USRH, 118/03., 107/07., 146/08. i 137/09. u kojima je naznačeno njihovo vreme stupanja na snagu.

⁶ Čl. 16. Zakona o izmjenama i dopunama zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, 111/12

Vrste privrednih, odnosno trgovačkih društava

Prema Zakonu o privrednim društvima, pravne forme privrednih društava u Srbiji su: ortačko društvo, komanditno društvo, društvo sa ograničenom odgovornošću i akcionarsko društvo.⁷

Napominjemo da u Srbiji još postoje društvena preduzeća i javna preduzeća. Pošto će društveno preduzeće nestati iz pravnog sistema završetkom postupka privatizacije društvenih preduzeća, srpski pravni sistem će poznavati samo javna preduzeća, koja su za sada uglavnom u državnom vlasništvu, odnosno vlasništvu pokrajine ili lokalnih samouprava. Napominjemo da je većina društvenih preduzeća, ukoliko nisu privatizovana, transformisana u akcionarska društva u kojima država ima vlasništvo nad akcijama. Njih čeka privatizacija.

U Zakonu o privrednim društvima u Srbiji, zbog celishodnosti, normiran je i položaj preduzetnika, dok to u Hrvatskoj nije slučaj već je ova oblast uređena Zakonom o obrtu.⁸

Do donošenja Zakona o privrednim društvima iz 2011. godine pravni položaj preduzetnika i u srpskom pravu bio je uređen posebnim zakonom.⁹ Dakle, sada se u oblasti razlikuju zakonodavstva dveju zemalja. Pravni stručnjaci po ovom pitanju imaju oprečne stavove, ali je sigurno da i jedno i drugo rešenje imaju svojih dobrih i loših strana. U svakom slučaju nije sporno da je preduzetnik, odnosno obrtnik fizičko lice koje obavlja delatnost radi sticanja dobiti, dok je privredno, odnosno trgovačko društvo pravno lice koje obavlja delatnost radi sticanja dobiti.

Definicije “preduzetnika” iz srpskog prava i “obrnika” iz hrvatskog prava su suštinski veoma bliske.

Prema Zakonu o privrednim društvima Republike Srbije “preduzetnik je poslovno sposobno fizičko lice koje obavlja delatnost u cilju ostvarivanja prihoda i koje je takvo registrovano u skladu sa zakonom o registraciji.”¹⁰

Prema Zakonu o obrtu Republike Hrvatske obrt je “samostalno i trajno obavljanje dopuštenih gospodarskih djelatnosti u skladu s člankom 2. ovoga Zakona od strane fizičkih osoba sa svrhom postizanja dobiti koja se ostvaruje proizvodnjom, prometom ili pružanjem usluga na tržištu”, dok je obrtnik “fizička osoba koja obavlja jednu ili više djelatnosti iz stavka 1. ovoga Zakona u svoje ime i za svoj račun, a pritom se može koristiti i radom drugih osoba.”

Privredna društva u Srbiji uslovno bi mogli da se podele na društva lica i društva kapitala. U toj podeli ortačka društvo i komanditno društvo svrstavaju se u grupu društava lica, a društvo sa ograničenom odgovornošću i akcionarsko društvo u društva kapitala. Razlog za ovu podelu je značaj veze prilikom osnivanja (lične veze, odnosno kriterijum *intuitu personae* članova ili veze kapitala). Međutim, ova podela je samo teoretska, obzirom da nije definisana zakonom. Hrvatski Zakon o trgovačkim društvima definiše podelu na „društva osoba“ i „društva kapitala“.

Prema hrvatskom Zakonu o trgovačkim društvima “trgovac je, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno, pravna ili fizička osoba koja samostalno trajno obavlja gospodarsku djelatnost radi ostvarivanja

⁷ ZPD, čl. 8

⁸ Zakon o obrtu, Narodne novine, 73/93, 90/96, 102/98, 64/01, 71/01, 68/07, 79/07, 40/10

⁹ Zakonom o privatnim preduzetnicima, Sl. list SFRJ, 54/89, sa kasnijim izmenama i dopunama i Zakonom o privrednim društvima, Sl. glasnik RS, 125/04

¹⁰ ZPD, čl. 8.

dobiti proizvodnjom, prometom robe ili pružanjem usluga na tržištu”¹¹ Osobe koje se bave slobodnim zanimanjima uređenim posebnim propisima smatraju se trgovcima u smislu ovoga zakona samo ako je to u tim propisima određeno, dok “individualni poljodjelci” nisu trgovci u smislu ovoga Zakona.

Trgovačko društvo prema hrvatskom Zakonu definisano je kao “pravna osoba čiji su osnivanje i ustroj određeni zakonom”¹² Jasno je da je “trgovac” širi pojam po obimu od “trgovačkog društva” jer trgovac može biti fizičko i pravno lice, dok trgovačko društvo može biti samo pravno lice.

U trgovačka društva ubrajaju se: javno trgovačko društvo, komanditno društvo, deoničko društvo, društvo s ograničenom odgovornošću i gospodarsko interesno udruženje (dalje – trgovačka društva).

Za razliku od srpskog Zakona, hrvatski je jasno definisao da su javno trgovačko društvo, komanditno društvo i gospodarsko interesno udruženje društva osoba, odnosno društva lica, a deoničko društvo i društvo s ograničenom odgovornošću su društva kapitala.

Javno trgovačko društvo po svom karakteru najbliži je ortačkom društvu u srpskom pravu. Ortačko društvo ne postoji u hrvatskom pravu, ali zato postoji mogućnost zaključenja ortačkog dogovora, što je obligaciono pravni posao, ali koji se ostvaruje kroz određeni oblik trgovačkog društva, najčešće preko javnog trgovačkog društva. Gospodarsko interesno udruženje nije trgovačko društvo u punom smislu te reči, iako se kao takvo navodi u Zakonu o trgovačkim društvima . Gospodarsko interesno udruženje ne osniva se radi sticanja sopstvene dobiti, već služi osnivačima. “Gospodarsko interesno udruženje (udruženje) je pravna osoba koju osnivaju dvije ili više fizičkih i pravnih osoba da bi olakšale i promicale obavljanje gospodarskih djelatnosti koje čine predmete njihova poslovanja te da bi poboljšale ili povećale njihov učinak ali tako da ta pravna osoba za sebe ne stječe dobit.”¹³ Osniva se bez “temeljnoga kapitala”. Delatnost udruženja mora biti u vezi s “gospodarskim djelatnostima” njegovih članova kao pomoćna delatnost njihovim delatnostima. Prava članova ne mogu se izraziti vrednosnim papirima. Drugačija odredba ugovora o osnivanju ili odluka članova udruženja je ništava.

Ako analiziramo samo definicije privrednih, odnosno trgovačkih društava koja su istovetna i u srpskom i hrvatskom zakonodavstvu viljivo je da su one veoma slične. Tako je prema Zakonu o privrednim društvima „akcionarsko društvo, privredno društvo čiji je osnovni kapital podeljen na akcije koje ima jedan ili više akcionara koji ne odgovaraju za obaveze društva, osim u zakonom propisanom slučaju iz člana 18. ovog zakona“¹⁴ (probijanju pravne ličnosti). Prema Zakonu o trgovačkim društvima u Hrvatskoj dioničko društvo se definiše kao „trgovačko društvo u kojemu članovi (dioničari) sudjeluju s ulozima u temeljnome kapitalu podijeljenom na dionice. Dioničko društvo može imati i samo jednog dioničara. Dioničari ne odgovaraju za obveze društva.”¹⁵

Društvo sa ograničenom odgovornošću definiše se u srpskom pravu kao “društvo u kome jedan ili više članova imaju udele u osnovnom kapitalu društva, s tim da članovi društva ne odgovaraju za obaveze društva osim u slučajevima predviđenim članom 18.”¹⁶ (kada član društva zloupotrebi pravilo o ograničenoj odgovornosti –probijanje pravne ličnosti) . Sa druge strane, u hrvatskom pravu ovo društvo se definiše kao “trgovačko društvo u koje jedna ili više pravnih ili fizičkih osoba unose uloge u unaprijed dogovoreni temeljni kapital. Ulozi ne moraju biti jednaki. Osnivač može kod osnivanja društva preuzeti više poslovnih udjela. Ukupan iznos svih uloga mora odgovarati iznosu temeljnog kapitala društva.

¹¹ Zakon o trgovačkim društvima, čl. 1.

¹² Čl. 2.

¹³ ZTD, čl. 583.

¹⁴ ZPD, čl. 245.

¹⁵ ZTD, čl. 159.

¹⁶ ZPD, čl. 139.

Poslovni udjeli se ne mogu izraziti u vrijednosnim papirima.”¹⁷ Osnivači ne odgovaraju za obaveze društva svojom imovinom.

I definicije komanditnog društva su slične. U srpskom Zakonu “komanditno društvo je privredno društvo koje ima najmanje dva člana. Osnivaju ga osnivačkim aktom dva lica od kojih najmanje jedan od osnivača odgovara neograničeno solidarno za obaveze društva celokupnom svojom imovinom (komplementar), a najmanje jedno lice odgovara ograničeno do visine svog neuplaćenog, odnosno neunetog uloga.”¹⁸ Prema hrvatskom Zakonu “komanditno društvo je trgovačko društvo u koje se udružuju dvije ili više osoba radi trajnog obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom od kojih najmanje jedna odgovara za obaveze društva solidarno i neograničeno cijelom svojom imovinom (komplementar), a najmanje jedna odgovara za obaveze društva samo do iznosa određenog imovinskog uloga u društvo (komanditor).”¹⁹

U srpskom pravu postoji ortačko društvo koje se definiše kao “društvo dva ili više ortaka koji su neograničeno solidarno odgovorni celokupnom svojom imovinom za obaveze društva.”²⁰

U hrvatskom pravu “pandan” ortačkom društvu je javno trgovačko društvo koje se definiše kao “trgovačko društvo u koje se udružuju dvije ili više osoba zbog trajnog obavljanja djelatnosti pod zajedničkom tvrtkom, a svaki član društva odgovara vjerovnicima društva neograničeno solidarno cijelom svojom imovinom.”²¹ Član društva može biti svaka fizička ili pravna osoba. Da je reč o društvu srodnom ortačkom društvu u srpskom pravu govori i činjenica da je u istom članu u kome se definiše javno trgovačko društvo određeno da će “ako ovim Zakonom nije drugačije propisano, na javno trgovačko društvo primjenjuju se propisi kojima se uređuju obvezni odnosi u ortaštvu.”

Prema poslednjim ažuriranim podacima Agencije za privredne registre, pre donošenja Zakona o privrednim društvima 2011. godine u Srbiji je bilo najviše preduzetnika - 224.866, zatim društava sa ograničenom odgovornošću 100.076, ortačkih društava 3.139, komanditnih društava 2.026, otvorenih akcionarskih društava 2.026, zatvorenih akcionarskih društava 346, javnih preduzeća 700, društvenih preduzeća 359, predstavništava stranog pravnog lica 1.399 i ogranaka stranog pravnog lica 191.

Najbrojnija privredna društva u 2011. godini, posmatrano po pravnoj formi, bila su društva sa ograničenom odgovornošću sa 91,8% od ukupnog broja privrednih društava, a u njima je bilo zaposleno oko dve trećine od ukupnog broja radnika. Otvorena akcionarska društva čine 2,0% od ukupnog broja privrednih društava i ona su zapošljavala 17,7% od ukupnog broja radnika. Najveće smanjenje broja imala su društvena preduzeća (22,7%) i kod njih je i najizraženije smanjenje broja zaposlenih (44,3%).

U Hrvatskoj, sa stanjem na dan 31.12.2012. godine, prema Državnom zavodu za statistiku ima najviše društava sa ograničenom odgovornošću 113.211 (56%), obrtnika 83.714 (418), dioničkih društava 1.229 (0,6), javnih trgovačkih društava 316 (0,2), podružnica inozemnih trgovačkih društava ili pojedinca podružnica 354 (0,2), komanditnih društava 75 (0,0) i ostalih „pravno ustrojbenih oblika 1.365 (0,7).

Upoređujući ove podatke vidljivo je da je u Srbiji najviše preduzetnika, a u Hrvatskoj društava sa ograničenom odgovornošću. Akcionarska društva su na trećem mestu u obe zemlje (ako uključimo obe vrste akcionarskih društava u Srbiji). Zanimljivo je da je broj društava lica, odnosno komanditnih društava i javnih trgovačkih društava u Hrvatskoj veoma mali, dok u Srbiji društva lica imaju nešto značajnije učešće. To bi se moglo da se obrazložiti tradicijom, ali i društveno ekonomskim okolnostima, što bi zahtevalo detaljniju analizu.

¹⁷ ZTD, čl. 385.

¹⁸ ZPD, čl.125.

¹⁹ ZTD, čl. 131.

²⁰ ZPD, čl. 93.

²¹ ZTD, čl. 68.

Osnivanje privrednog društva

Privredno društvo u srpskom pravu mogu osnovati fizička i pravna lica. Fizička lica mogu osnovati sve pravne forme privrednog društva, što znači da mogu osnovati ortačko društvo, komanditno društvo, akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću. Pravna lica, takođe (za razliku od odredaba ranijeg Zakona o preduzećima) mogu biti osnivači sve četiri pravne forme privrednih društava: akcionarskog društva, društva sa ograničenom odgovornošću, komanditnog društva i ortačkog društva.

Određene pravne forme privrednog društva mogu osnovati jedno ili više lica. Sve pravne forme privrednih društava mogu osnovati zajedno fizička i pravna lica ili samo pravna lica ili samo fizička lica, o čemu odlučuju sami osnivači. Jedno lice može osnovati akcionarsko društvo i društvo sa ograničenom odgovornošću, takozvano jednočlano društvo. Međutim, za osnivanje ortačkog društva i komanditnog društva potrebno je najmanje dva osnivača.

Strana pravna i fizička lica mogu u Srbiji pod uslovom uzajamnosti osnovati privredna društva.

Osnivači slobodno odlučuju koji pravnu formu privrednog društva će da osnuju, u kojoj oblasti ili oblastima će da osnuju i na koji vremenski period. Prilikom izbora pravne forme privrednog društva, osnivači najčešće polaze od visine osnivačkog kapitala, oblika odgovornosti za obaveze privrednog društva, oblika odlučivanja, učešća u dobiti i sl.

Privredno društvo se osniva osnivačkim aktom koji sačinjavaju (zaključuju) osnivači. Osnivači osnivačkim aktom izražavaju svoju volju u pogledu osnivanja privrednog društva, pravne forme privrednog društva, oblasti u kojoj se privredno društvo osniva i svih drugih pitanja koja su bitna za osnivanje i rad privrednog društva.

Osnivački akt, u zavisnosti od broja osnivača, sačinjava se u obliku ugovora ili u obliku odluke.

Osnivački akt privrednog društva je konstitutivni akt, što proizilazi direktno iz Zakona.

Zakonodavac je predvideo jedan uslov koji mora da ispunjava osnivački akt, da bi mogao proizvoditi pravno dejstvo, a to je da osnivači privrednog društva moraju svoje potpise na osnivačkom aktu, overiti. Sada je to moguće uraditi u sudu, a u budućnosti kod javnog beležnika kada zakon koji uređuje ovu oblast (Zakon o javnom beležništvu, donet 2011. godine) stupi na snagu u celosti, a zakonski rok za stupanje na snagu najznačajnijih odredbi tog zakona je 01.09.2012. godine. Primena ovog zakona, u međuvremenu, je pomerena na 2014. godinu.

Sadržina osnivačkog akta je propisana zakonom za svaku pravnu formu privrednog društva posebno. Najbitnije odredbe koje mora da sadrži akt o osnivanju svakog privrednog društva su: podaci o osnivačima; poslovnom imenu i sedištu društva; delatnost društva; vrednost uloga, odnosno iznos osnovnog kapitala; zastupanje društva i druga pitanja predviđena zakonom. Za pojedina privredna društva su propisana i druga pitanja koja mora sadržavati osnivački akt, npr. kod društva sa ograničenom odgovornošću i akcionarskog društva - vrstu i vrednost uloga svakog osnivača, kod akcionarskog društva – podatke o akcijama i sl.

Kada se akt navedene sadržine sačini u pisanom obliku i kada osnivači overe svoj potpis na aktu, može da se pristupi registraciji društva.

I u hrvatskom pravu sve forme trgovačkog društva mogu osnovati fizička i pravna. Odnosi između osnivača uređuju se ugovorom, odnosno “društvenim ugovorom”, kao vidom zajedničke volje osnivača. Površnom analizom teško je utvrditi zbog čega se koristi reč “društveni”, ako je to recimo ugovor dva fizička lica. Odredbe Zakona kojim se uređuju odnosi između članova društva, kao što je slučaj kod javnog trgovačkog društva, su dispozitivne prirode, što znači da će se primenjivati samo ukoliko osnivači odnose ne urede na drugi način. Slično je i kod komanditnog društva. Prema Zakonu “društvo se osniva ugovorom (društveni ugovor). Društvenim ugovorom moraju se odrediti član ili članovi društva koji imaju položaj komplementara kao i član ili članovi društva koji imaju položaj komanditora.”²² Ipak kod komanditnog društva dispozitivne odredbe imaju određeno ograničenje u slobodi ugovaranja jer sadrže normu po kojoj se “odredbe iz ovoga odjeljka Zakona primjenjuju se samo ako društvenim ugovorom nije što drugo određeno, osim ako iz pojedine odredbe ne proizlazi drugačije”.²³ Reči “ne proizilazi drugačije” označavaju da su pojedine odredbe, ipak, imperativne.

I u pravu Republike Srbije i Republike Hrvatske akcionarsko, odnosno dioničko društvo moraju da usvoje statut. U hrvatskom pravu dioničko društvo se osniva usvajanjem statuta. U Zakonu o trgovačkim društvima, član 173, definisano je da se “izjave osnivača o usvajanju statuta daju se u ispravi koja se sastavlja kod javnog bilježnika.” Punomoćnici moraju imati punomoć overenu od javnog bilježnika.

Poslovno ime, odnosno tvrtka i sedište

Poslovno ime, prema našem pravu, je naziv pod kojim privredno društvo posluje i učestvuje u pravnom prometu. Poslovno ime registruje se u skladu sa zakonom o registraciji. Naziv privrednog društva služi za identifikaciju tog društva u odnosima u koja društvo stupa, a posebno u pravnom prometu. Poslovno ime je spoljno obeležje privrednog društva koje ga razlikuje od drugih društava iste ili srodne delatnosti.

Sadržina poslovnog imena se izražava određenim elementima. Možemo razlikovati dve vrste elemenata u nazivu privrednog društva: obavezne i fakultativne elemente.

Obavezni elementi su:

a) Oznaka kojom se bliže obeležava poslovno ime privrednog društva. To je naziv privrednog društva. Kao i kod fizičkih lica, nazivom se bliže obeležavaju privredna društva pojmovima koji mogu biti: geografski, važniji događaji, imena znamenitih ličnosti, imena osnivača ili drugih lica, skraćenicama ili kombinacijama slova raznih poruka, simboličnim rečima i sl. npr. „Dunav“, „Fruška Gora“, „Palić“ ili „Panonija“, „Otac i sin“, „PPR“, „Javor“, „Milica“, „10. maj“. i sl. Ovakva oznaka se utvrđuje prilikom donošenja osnivačkog akta.

Naziv društva ne sme biti istovetan nazivu drugog društva. Naziv društva se mora razlikovati od naziva drugog pravnog lica tako da ne izaziva zabludu o identitetu sa drugim društvom i u tom cilju obezbeđena je sudska zaštita.

b) Oznake **pravne forme** privrednog društva su: „o.d.“ ili „od“- ortačko društvo, „k.d.“ ili „kd“- komanditno društvo, „a.d.“ ili „ad“ – akcionarsko društvo, „d.o.o.“ ili „doo“ – društvo sa ograničenom odgovornošću, „d.p.“ – društveno preduzeće i „j.p.“ – javno preduzeće. Kod društava lica zakonom su predviđeni određeni obavezni elementi u pogledu imena osnivača.

Fakultativni elementi poslovnog imena može biti opis predmeta poslovanja društva.

Kao spoljno obeležje poslovnog imena može se upotrebiti žig, oznaka proizvođača, oznaka porekla i sl.

²² ZTD, čl. 133.

²³ ZTD, čl. 135.

Zakon propisuje minimalna ograničenja u pogledu izbora poslovnog imena.

Neki elementi se, ipak, mogu unositi u poslovno ime uz dozvolu nadležnog organa (naziv Republika Srbije, pokrajine, teritorijalne jedinice), odnosno uz pristanak određenog lica (znamenite ličnosti, ako je živa ili uz saglasnost njegovih nasljednika prvog naslednog reda, ako nije živ). Poslovno ime društva može da sadrži naziv strane države ili međunarodne organizacije, uz saglasnost nadležnog organa te države ili međunarodne organizacije. Izuzetak od ovog pravila su slučajevi kada je jedan od osnivača ta država, pokrajina, teritorijalna jedinica ili međunarodna organizacija. Ista pravila važe i za korišćenje grba, zastave, amblema, oznaka ili drugih navedenih simbola.

Privredno društvo može u poslovanju, pored poslovnog imena da koristi i skraćeno poslovno ime. Skraćeno poslovno ime obavezno sadrži naziv i pravnu formu i registruje se u skladu sa zakonom o registraciji.

Poslovno ime privrednog društva ne može da bude zamenljivo poslovnim imenom drugog privrednog društva, niti da izaziva zabunu o privrednom društvu ili o njegovoj delatnosti.

Poslovno ime privrednog društva se registruje kod Agencije za privredne registre. Prema hrvatskom Zakonu o trgovačkim društvima ime pod kojim trgovačko društvo posluje naziva se tvrtka.²⁴ “Tvrta je ime pod kojim trgovačko društvo posluje i pod kojim sudjeluje u pravnom prometu.” Prema istom članu “tvrta trgovačkoga društva mora se jasno razlikovati od tvrtke drugoga trgovca upisane u sudski registar kod istoga registarskoga suda.” Tvrta trgovačkoga društva određuje se izjavom o osnivanju društva ili društvenim ugovorom, odnosno statutom društva.

Izjavom o osnivanju društva ili društvenim ugovorom, odnosno statutom društva definiše se način promene tvrtke. Kao i u našem pravu, tvrta trgovačkog društva i sve njene promene upisuju se u sudski registar. Za podatke sadržane u tvrtki važi načelo istinitosti.

Zakon o trgovačkim društvima definiše sadržaj tvrtke²⁵. Osnovno je pravilo da tvrta trgovačkog društva mora uz naznaku kojom se pobliže obilježava ime društva sadržavati naznaku predmeta poslovanja društva. Uz ove elemente tvrtke pojedinih oblika trgovačkih društava treba da sadrže sledeće elemente:

“1. tvrta javnog trgovačkog društva mora da sadrži reči »javno trgovačko društvo« ili naznaku »j.t.d.«,

2. tvrta komanditnoga društva mora sadržavati reči »komanditno društvo« ili oznaku »k.d.«,

3. tvrta dioničkoga društva mora da sadrži reči »dioničko društvo« ili oznaku »d.d.«,

4. tvrta društva s ograničenom odgovornošću mora da sadrži reč »društvo s ograničenom odgovornošću« ili oznaku »d.o.o.«,

5. tvrta gospodarskog interesnog udruženja mora da sadrži na početku ili na kraju reči: »gospodarsko interesno udruženje« ili oznaku GIU.

(3) Ako je član u javnom trgovačkom društvu ili komplementar u komanditnom društvu neko društvo, u tvrtki se mora navesti tvrta ili skraćena tvrta tog društva.

²⁴ Čl. 11

²⁵ Čl. 13.

Kada je u pitanju jezik na kome se ispisuje poslovno ime, odnosno tvrtka u Srbiji i Hrvatskoj postoji određena razlika. Prema hrvatskom Zakonu, “tvrtka trgovačkoga društva mora biti na hrvatskom jeziku i latiničnom pismu, a mogu se koristiti i arapski brojevi”²⁶, a poslovno ime društva u srpskom Zakonu o privrednim društvima može biti na srpskom jeziku, na ćiriličnom ili latiničnom pismu.

Specifičnost odredbe o poslovnom imenu u srpskom pravu je u činjenici da se poslovno ime može ispisivati na ćiriličnom i na latiničnom pismu, mada je prema Ustavu Republike Srbije službeno pismo samo ćirilica.²⁷ Prilikom rasprave o donošenju Zakona o privrednim društvima odbijen je predlog da se dosledno poštuje Ustav. Odbijen je amandman sa takvim predlogom, a dato je obrazloženje da bi to bilo necelishodno i da bi promena poslovnih imena poslovnih društava već registrovanih na latiničnom pismu stvorila ozbiljne probleme privrednicima. Nemamo podatak da li je na ovu temu pokrenut spor pred Ustavnim sudom Srbije.

U srpskom pravu naziv društva može biti na stranom jeziku ili može da sadrži pojedine strane reči ili karaktere, na latiničnom pismu engleskog jezika, kao i arapske ili rimske brojeve, a društvo može u poslovanju da koristi prevod poslovnog imena ili prevod skraćenog poslovnog imena na jeziku nacionalne manjine ili stranom jeziku, pri čemu se naziv ne prevodi. Tvrtka trgovačkoga društva u Hrvatskoj može sadržavati “pojedine strane riječi ako one čine ime, odnosno tvrtku člana društva ili robni ili uslužni žig člana zaštićen u Republici Hrvatskoj, odnosno njegova društva registriranog u Republici Hrvatskoj, ili ako su uobičajene u hrvatskom jeziku, ili ako za njih nema odgovarajuće riječi u hrvatskom jeziku, ili ako se radi o riječima na mrtvom jeziku.”²⁸ Tvrtka se može upisati u sudski registar i u prevodu na jedan ili više stranih jezika.

Sedište privrednog društva, u srpskom pravu, je mesto na teritoriji Republike Srbije iz kog se upravlja poslovanjem društva i koje je kao takvo određeno osnivačkim aktom ili odlukom skupštine. Putem sedišta privrednog društva se odvijaju sve komunikacije privrednog društva, stupanje u pravni promet, obavljanje upravnih, finansijskih i drugih funkcija, odnosno poslova, odnosno obavlja se kompletan menadžment. Sedište privrednog društva koje se određuje osnivačkim aktom, a registruje se takođe kod Agencije za privredne registre je i „adresa“ privrednog društva.

Poslovno ime društva je na srpskom jeziku, na ćiriličnom ili latiničnom pismu. Smatramo da u ovom delu Zakon o privrednim društvima nije usaglašen sa Ustavom Republike Srbije, koji propisuje da je u Republici Srbiji službeni jezik srpski i ćirilično pismo. Iako je u fazi skupštinske rasprave predstavnicima Vlade od strane pojedinih poslanika ukazano na tu neusklađenost i podnet amandman koji bi to ispravio nije bilo sluha ili volje da se to ispravi. U svakom slučaju ustavna odredba je jasna.

Prema hrvatskom zakonodavstvu sedište trgovačkoga društva je „mjesto u Republici Hrvatskoj u kojemu je uprava društva i odakle se upravlja poslovima društva ili mjesto u kojemu društvo trajno obavlja svoju djelatnost, a određeno je izjavom o osnivanju društva ili društvenim ugovorom, odnosno statutom društva.”²⁹ Trgovačko društvo može imati samo jedno sedište. Kao i u srpskom pravu sedište trgovačkoga društva se upisuje u sudski registar.

Prema istom članu Zakona o trgovačkim društvima “ako je uprava trgovačkoga društva u mjestu različitom od mjesta koje je kao sjedište društva upisano u sudski registar ili ako društvo trajno obavlja svoju djelatnost u mjestu različitom od mjesta koje je kao sjedište društva upisano u sudski registar, sjedištem se smatra mjesto upisano u sudskom registru, ali se treće osobe glede pravnih posljedica ovisnih o sjedištu društva mogu pozivati na mjesto u kojemu je uprava društva i odakle se upravlja poslovima društva ili na mjesto u kojemu društvo obavlja svoju djelatnost.”

²⁶ Član 20.

²⁷ Ustav Republike Srbije, čl. 10, Sl. Glasnik RS, br. 98/06

²⁸ Zakon o trgovačkim društvima, član 20.

²⁹ ZTD, član 37.

I prema srpskom i hrvatskom zakonu privredno, odnosno trgovačko društvo može odlukom nadležnog organa promeniti sedište što se upisuje u registar.

Delatnost privrednog, odnosno trgovačkog društva

Delatnost privrednog društva, prema Zakonu o privrednim društvima Republike Srbije, je predmet poslovanja privrednog društva koja je utvrđena osnivačkim aktom privrednog društva. Društvo ima pretežnu delatnost, a može obavljati sve zakonom dozvoljene delatnosti nezavisno od toga da li su određene osnivačkim aktom, odnosno statutom. Posebnim zakonom može se usloviti registracija ili obavljanje određene delatnosti izdavanjem prethodnog odobrenja, saglasnosti ili drugog akta nadležnog organa. Tako su za najveći broj delatnosti propisani potrebni uslovi za njeno obavljanje, što utvrđuju nadležni inspekcijski organi (npr. proizvodnja određenih proizvoda, trgovina, saobraćaj, usluge i sl.) Pored toga, posebnim zakonom je izvršena klasifikacija svih delatnosti kao opšti standard prema kom se vrši razvrstavanje u delatnosti. Prema ovoj klasifikaciji i sva privredna društva se razvrstavaju po delatnostima.

Posebnim zakonima i propisima utvrđuje se uslovi koje treba da ima prostor u kome bi trebala da se obavlja određena delatnost. Ti uslovi se tiču tehničke opremljenosti, zaštite na radu i zaštite i unapređenja životne sredine, kao i druge propisane uslove. Ispunjenost ovih uslova utvrđuje nadležni organ u postupku redovnog inspekcijskog nadzora.

Privredno društvo može da otpočne da obavlja delatnost koja se odnosi na proizvodnju, promet, distribuciju, preradu i uskladištenje materija opasnih i štetnih po zdravlje ljudi i životnu sredinu, ako nadležni organ donese rešenje o ispunjenosti navedenih uslova.

Privredno društvo može menjati svoju pretežnu delatnost. Može je zamenjivati drugom delatnosti i utvrđivati sasvim nova delatnost. Pretežna delatnost i način promene pretežne delatnosti utvrđuje se osnivačkim aktom.

Predmet poslovanja trgovačkoga društva u Republici Hrvatskoj može biti obavljanje svake dopuštene delatnosti. Dopuštena je svaka delatnost koja nije zakonom zabranjena ili nije suprotna moralu društva. "Ako je zakonom za pojedine djelatnosti propisane da ih mogu obavljati samo određeni oblici trgovačkih društava, te da se pojedine djelatnosti mogu obavljati samo na temelju suglasnosti, dozvole ili drugoga akta nadležnog tijela, takve djelatnosti mogu obavljati samo trgovačka društva za koja je to zakonom određeno, odnosno samo ako za to dobiju propisanu suglasnost, dozvolu ili drugi akt nadležnog tijela."³⁰

Slično srpskom zakonodavstvu trgovačko društvo može početi obavljati delatnost ili delatnosti koje čine predmet njegovoga poslovanja upisan u sudskom registru nakon što registarskome sudu podnese odluku nadležnoga tela kojom se utvrđuje da udovoljava tehničkim, zdravstvenim, ekološkim i drugim uslovima propisanim za obavljanje te ili tih delatnosti, ono ne sme početi obavljati takvu delatnost pre nego što registarskom sudu podnese takvu odluku

Osnivački ulog

Osnivački ulog, prema srpskom pravu, predstavlja sredstva koja svaki osnivač unosi u privredno društvo, a koja su neophodna za osnivanje i početak rada tog društva. To je, zapravo, početni osnovni kapital društva.

Visinu osnivačkog uloga utvrđuju osnivači prilikom donošenja akta o osnivanju. Za neke pravne forme privrednog društva, kao što su društvo sa ograničenom odgovornošću i akcionarsko društvo,

³⁰ ZTD, član 32.

zakonom je predviđen minimalni novčani iznos osnovnog kapitala (za akcionarsko društvo 3.000.000,00 dinara, a za društvo sa ograničenom odgovornošću 100,00 dinara). Prilikom rasprave o ovom zakonu Vlada Republike Srbije je prihvatila predlog poslanika Narodne skupštine Republike Srbije da osnivački ulog za društva sa ograničenom odgovornošću bude svega 100 dinara, sa opravdanjem da se da šansa za početak obavljanja delatnosti kroz ovu zakonsku formu. Međutim za privredna društva kao što su ortačko i komanditno društvo, zakonom nije određen taj minimum sredstava koji je neophodan da osnivači ulože prilikom osnivanja društva. Osnivači sami odlučuju o visini sredstava koja su im neophodna za rad ovih društava. I u slučajevima gde je zakonom predviđen minimalni iznos novčanog osnovnog kapitala, osnivači mogu odlučiti da ulože veća sredstva od propisanih. Na ovaj način osnivači pristupaju veoma odgovorno osnivanju društva i utiču na pravnu sigurnost u pravnom prometu (zaštita imovinskih interesa trećih lica).

Osnovni kapital može da se uloži u gotovom novcu i u nenovčanim vrednostima (stvarima i pravima) izraženim u novčanoj vrednosti. Vrednost nenovčanog uloga utvrđuje se sporazumom od strane svih članova društva ili putem procene ovlašćenog procenjivača. To može biti sudski veštak, revizor ili drugo stručno lice koje je od strane nadležnog državnog organa Republike Srbije ovlašćeno da vrši procenu vrednosti određenih stvari i prava. Novi Zakon o privrednim društvima je detaljno uredio postupak procene vrednosti i rešavanje spornih pitanja kod procene vrednosti nenovčanih uloga.

Prema Zakonu o trgovačkim društvima za dionička društva u Hrvatskoj utvrđen je "najniži iznos temeljnog kapitala 200.000,00 kuna."³¹ Prema istom Zakonu najniži iznos osnivačkog uloga za društvo sa ograničenom odgovornošću je 20.000,00 kuna.³² Novim Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, kojim je predviđena nova forma trgovačkog društva pod nazivom „jednostavno društvo s ograničenom odgovornošću“³³ utvrđen je najniži „temeljni kapital“, odnosno osnivački ulog od svega 10,00 kuna, što je protivvrednost za 1,4 evra. Ovo je jasna namera zakonodavca da olakša započinjanje obavljanja privrednih delatnosti i uz minimalan osnivački ulog. Osim toga, za ovaj oblik trgovačkog društva predviđeno je jednostavnija procedura potrebnih radnji do upisa u sudski registar. Gospodarsko interesno udruženje osniva se bez osnovnog kapitala.

Ulog u dioničkom društvu i društvu sa ograničenom odgovornošću može biti unet i u nenovčanim vrednostima (stvarima i pravima). Osnivački ulog u jednostavnom društvu sa ograničenom odgovornošću uplaćuju se samo u novcu. Ovo je razumljivo imajući u vidu najniži iznos osnivačkog kapitala neophodnog za osnivanje ovog društva. Temeljni kapital uvek mora biti izražen u kunama.

Registracija privrednog, odnosno trgovačkog društva

U srpskom pravu Privredno društvo stiče svojstvo pravnog lica unošenjem podataka o tom društvu u Registar koji vodi Agencija za privredne registre. U Hrvatskoj registar trgovačkih društava vode trgovački sudovi, što je ranije bio slučaj i Srbiji.

Prema srpskom zakonodavstvu Registar privrednih subjekata je jedinstvena, centralna, javna elektronska baza podataka o privrednim subjektima formirana za teritoriju Republike Srbije, u koju se podaci unose i čuvaju u skladu sa zakonom. Ova oblast u Srbiji je uređena Zakonom o registraciji privrednih društava iz 2004. godine (sa kasnijim izmenama i dopunama) i Zakonom o Agenciji za privredne registre iz 2004. godine (sa kasnijim izmenama i dopunama).

U Registar privrednih subjekata se unose podaci za privredna društva, druga pravna lica i druge subjekte čija je registracija određena zakonom. U njemu se registruju podaci o privrednim društvima,

³¹ ZOT, čl. 162.

³² ZOT, čl. 389.

³³ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovačkim društvima, čl. 390.a

preduzetnicima, ograncima i predstavništvima stranih pravnih lica i drugim subjektima, koji su vezani za njihov nastanak, promene i prestanak. Podaci se odnose na osnivanje, organizovanje, povezivanje i prestanak subjekata registracije, statusne promene i promene pravne forme organizovanja, podaci značajni za pravni promet, kao i podaci u vezi sa postupkom likvidacije i stečaja.

Zavisno od predmeta registracije, registruju se podaci značajni za pravni promet, kao što su: osnivači, poslovno ime, sedište, pravna forma privrednog društva, osnivački ulozi, delatnost, ovlašćenja u pravnom prometu, imena lica ovlašćenih za zastupanje i drugi podaci.

Prema Zakonu o trgovačkim društvima podatke o trgovačkim društvima u Republici Hrvatskoj vodi sudski registar. Prema tom Zakonu u sudski registar upisuju se svi podaci određeni zakonom, te promene tih podataka. Posebnim zakonom³⁴ utvrđuje se način vođenja registra i postupak u registarskim stvarima. Za sva trgovačka društva upisuju se sledeći podaci: "1. MBS³⁵, 2. tvrtka, skraćena tvrtka i prijevod tvrtke, odnosno naziv, skraćeni naziv i prijevod naziva, 3. sjedište – mjesto i adresa u Republici Hrvatskoj, 4. predmet poslovanja – djelatnosti subjekta upisa, 5. ime i prezime trgovca pojedinca, odnosno osoba ovlašćenih za zastupanje, njihov osobni identifikacijski broj i prebivalište, a za strance i broj i oznaka osobne identifikacijske isprave i naznaka države koja ju je izdala te način zastupanja, 6. podružnice, 7. dan predaje potpune finansijske isprave, uz navođenje obračunskog razdoblja poslovne godine za koju se predaje, tamo gdje je propisana obveza objavljivanja tih izvješća, 8. zabilježbe, 9. drugi propisani podaci.

Za sve subjekte upisa, osim za trgovca pojedinca, upisuju se sljedeći podaci: a) pravno ustrojbeni oblik, b) datum usvajanja osnivačkog akta (statuta, društvenog ugovora, ugovora o osnivanju, izjave o osnivanju ili drugog akta) te datum i kratki sadržaj izmjena i dopuna tih akata, c) trajanje subjekta upisa, ako je ograničeno, d) statusne promjene, e) nastanak razloga za prestanak subjekta upisa, f) likvidacija, g) nastavljanje subjekta upisa, h) stečaj – odluke stečajnog suda, i) prestanak subjekta upisa."³⁶

Osnivači i članovi društva upisuju se u registar kako je to zakonom propisano za pojedina trgovačka društva, slično kao i u srpskom zakonodavstvu. Prijava za upis u sudski registar podnosi se trgovačkom sudu nadležnom po mjestu sjedišta trgovca.

Važno je istaći da se kod komanditnog društva osim podataka koji se upisuju za javno trgovačko društvo, u sudski registar upisuju se i podaci o komanditorima i visini uloga svakoga od njih. Međutim, prilikom objave upisa društva objavljuje se samo broj komanditora, a ne i njihova imena i ulozi u društvu.³⁷

Upravljanje privrednim, odnosno trgovačkim društvom

Osnovni pristup upravljanja privrednim, odnosno trgovačkim društvom je upravljanje na vlasničkom principu. Društvom upravljaju vlasnici društva, odnosno predstavnici vlasnika društva, koje vlasnici odrede. Vlasnici, odnosno njihovi predstavnici, po pravilu upravljaju društvom srazmerno udelu u društvu, odnosno srazmerno vrednosti i broju akcija.³⁸

Novi Zakon o privrednim društvima u Srbiju je doneo značajne novine u pogledu upravljanja u društvu sa ograničenom odgovornošću i akcionarskom društvu, u smislu uvođenja dve vrste upravljanja:

³⁴ Zakon o sudskom registru, Narodne novine, 1/95, 57/96, 1/98, 30/99, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11

³⁵ Broj koji se dobija prilikom upisa društva i on se ne menja

³⁶ Zakon o sudskom registru, čl. 24.

³⁷ ZTD, čl. 34.

³⁸ J. Veselinović, Privredno pravo, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, str. 60.

jednodomno i dvodomno. Prema navedenom zakonu način upravljanja privrednim društvima u Srbiji definisan je na sledeći način:

a) Ortačkim društvom upravljaju ortaci. Ortaci donose odluke o pitanjima koja predstavljaju redovnu delatnost društva, o pitanjima koja su izvan redovne delatnosti društva, kao i o prijemu novog ortaka društva. Ortak može preneti ovlašćenje na poslovođenje na treće lice ili drugog ortaka, ako se sa tim saglase svi ortaci. Oni vode poslove društva, ukoliko osnivačkim aktom društva nije poslovođenje preneto na jednog ili više ortaka.

b) Na komanditno društvo shodno se primenjuju odredbe Zakona o privrednim društvima koje se odnose na ortačko društvo. Komplementari imaju status ortaka ortačkog društva. To znači da komplementari donose odluke i vode poslove komanditnog društva u skladu sa osnivačkim aktom.

c) Društvom sa ograničenom odgovornošću upravljaju članovi društva i vode poslove društva putem organa. Upravljanje društvom sa ograničenom odgovornošću zavisi da li je društvo organizovano kao jednodomno ili dvodomno. Ako je organizovano kao jednodomno, organi društva su: skupština i jedan ili više direktora. U slučaju dvodomnog upravljanja organi su: skupština, nadzorni odbor i jedan ili više direktora. U jednočlanom društvu u kome je jedini član društva pravno lice, osnivačkim aktom može se odrediti organ tog člana društva koji u ime tog člana vrši funkciju skupštine, a u odsustvu takve odredbe smatra se da je to registrovani zastupnik tog člana. Osnivačkim aktom određuje se da li je upravljanje društvom jednodomno ili dvodomno.

d) Akcionarskim društvom upravljaju akcionari putem organa društva. Upravljanje društva može biti organizovano kao jednodomno ili dvodomno. U slučaju jednodomnog upravljanja, organi društva su: skupština, jedan ili više direktora, odnosno odbor direktora. U slučaju dvodomnog upravljanja, organi društva su: skupština, nadzorni odbor, jedan ili više izvršnih direktora, odnosno izvršni odbor. U jednočlanom društvu funkciju skupštine vrši jedini akcionar društva. Statutom se određuje da li je upravljanje društvom jednodomno ili dvodomno.

U hrvatskom zakonodavstvu postoji sličan princip upravljanja, mada su organi upravljanja trgovačkim društvima nešto drugačije definisani.

U javnom trgovačkom društvu vođenje poslova povereno je svim članovima društva. Međutim njihovim društvenim ugovorom vođenje poslova može biti preneto na jednog ili na više određenih članova društva, pa su ostali članovi društva od toga isključeni.³⁹

Kod komanditnog društva, kao i u srpskom pravu, društvom upravljaju komplementari. Komanditori nisu ovlašćeni da upravljaju poslovima društva. Međutim, „komanditor se može usprotiviti poslovima koji se odnose ili se poduzimaju izvan granica redovnog poslovanja društva.“⁴⁰

Dioničko društvo, prema zakonodavstvu Republike Hrvatske, ima skupštinu, u kojoj su u skladu sa Zakonom predstavljeni vlasnici akcija. Poslove dioničkog društva vodi uprava. Ona može imati jednog ili više članova (direktori), a ako ima više članova jedna od njih imenuje se za predsednika. Uprava vodi poslove društva na vlastitu odgovornost. „Ako se uprava sastoji od više osoba, članovi uprave ovlašćeni su da poslove vode samo zajedno. Statutom se može odrediti i drugačiji način vođenja poslova, ali se ne može odrediti da se u slučaju različitih mišljenja članova uprave smatra da je donesena odluka za koju se odlučila manjina. Ako su glasovi pri odlučivanju jednako podijeljeni, a statutom se za taj slučaj drugačije ne odredi, odlučujući je glas predsednika uprave.“⁴¹

Treći organ dioničkog društva je nadzorni odbor. Nadzorni odbor ima najmanje tri člana. Statutom se može odrediti i veći broj članova nadzornog odbora s time da njihov broj mora biti neparan.

³⁹ ZTD, čl. 78

⁴⁰ ZTD, čl. 136.

⁴¹ ZTD, čl. 240.

“Najveći broj članova nadzornog odbora iznosi kod društva s temeljnim kapitalom:

- do 12.000.000,00 kuna, 9 članova,
- do 80.000.000,00 kuna, 15 članova,
- preko 80.000.000,00 kuna, 21 član.”⁴²

Nadzorni odbor nadzire vođenje poslova društva. Nadzorni odbor može pregledavati i ispitivati poslovne knjige i dokumentaciju društva, blagajnu, vrednosne papire i druge stvari. U tu svrhu odbor može koristiti pojedine svoje članove ili stručnjake. Nadzorni odbor daje nalog revizoru za ispitivanje godišnjih financijskih izveštaja društva i koncerna.

Statutom se može odrediti da društvo umesto uprave i nadzornog odbora ima upravni odbor. Upravni odbor ima gotovo identične nadležnosti, u zbiru, uprave i nadzornog odbora. Statutom se može odrediti da upravni odbor ima više članova. Upravni odbor imenuje jednog ili više izvršnih direktora na mandatno razdoblje određeno u skladu sa statutom, ali ne dulje od šest godina. Izvršni direktori zastupaju društvo.

Društvo sa ograničenom odgovornošću ima pored skupštine i upravu, kao obavezni organ. Nadzorni odbor se mora obrazovati samo u zakonom predviđenim slučajevima⁴³, a u suprotnom odluka o njegovom formiranju prepuštena je društvenom dogovoru vlasnika udela. Uprava se društva sa ograničenom odgovornošću sastoji se od jednog ili više direktora. Uprava vodi poslove društva u skladu s društvenim ugovorom, odlukama članova društva i obaveznim uputstvima skupštine i nadzornog odbora, ako ga društvo ima. Jednostavno društvo sa ograničenom odgovornošću ima iste organe.

Organe gospodarskog interesnog udruženja čine članovi koji deluju zajedno i uprava koja se sastoji od jednog ili više članova. Ugovorom o osnivanju mogu se predvideti drugi organi. U tom se slučaju određuju i njihova ovlašćenja.

Zaključak

Iako iz istog pravnog nasleđa, oblast pravnog položaja privrednih društava u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj regulisana je na drugačiji način. Ne radi se o velikim razlikama u suštini, već o načinu normativne interpretacije, što otežava komparaciju ovih akata. Zakonodavci dveju zemalja nisu imali pravnu obavezu da usaglašavaju svoje tekstove, kao što je to slučaj sa direktivama Evropske unije. Međutim, imajući u vidu značajne potencijale trgovinske razmene dve zemlje, bilo bi važno ukoliko bi zakonopisci vodili računa i o tom segmentu. Bilo bi važno ukoliko bi postojale inicijative radi boljeg upoznavanja dvaju pravnih sistema u oblasti privrednog, odnosno trgovačkog prava jer do sada je bilo malo takvih inicijativa.

I jednu i drugu zemlju karakterišu česte promene privrednog zakonodavstva, što ne daje pravnu sigurnost. To otežava i adekvatno snalaženje privrednika i primene donetih zakona. Uočeni su naponi da se pojednostavi osnivanje privrednih, odnosno trgovačkih društava, ali to je tek prvi korak za početak obavljanja delatnosti. Mnogi zakoni koji se posredno odnose na ovu oblast nisu menjani.

⁴² ZTD, čl. 254.

⁴³ ZTD, čl. 434.

COMPARISON OF ECONOMIC LEGISLATION IN THE CASE OF LEGAL REGULATION OF POSITIONS OF BUSINESS AND COMMERCIAL COMPANIES IN THE REPUBLIC OF SERBIA AND THE REPUBLIC OF CROATIA

Abstract: Until 1991 all federal units within SFRY had a singular legal framework which regulated, on a federal level, the field of legal position of business companies - enterprises. In the period after WWII, this field has seen the greatest number of experiments and departures from the most important legal systems in Europe. The system of joint work and self-management were very "original" and experimental legal and economic institutions. In this paper, we analyse the legal regulation of the positions of business and commercial companies in the Republic of Serbia and the Republic of Croatia by using the comparative method. The goal of the paper is to emphasize the similarities, but also differences in these two legal systems and to point out the possibility of legal harmonisation with the aim to create greater possibilities for business cooperation between the two countries.

Key words: Serbia, Croatia, business companies, commercial companies, comparison

Literatura:

1. Ustav Republike Srbije, Sl. Glasnik RS, br. 98/06
2. Veselinović P. Janko, Privredno pravo, Univerzitet u Novom Sadu, Poljoprivredni fakultet, str. 60
3. Zakon o izmjenama i dopunama zakona o trgovačkim društvima, Narodne novine, 111/12
4. Zakon o obrtu, Narodne novine, 73/93, 90/96, 102/98, 64/01, 71/01, 68/07, 79/07, 40/10
5. Zakonom o privatnim preduzetnicima, Sl. list SFRJ, 54/89, sa kasnijim izmenama i dopunama i Zakonom o privrednim društvima, Sl. glasnik RS, 125/04
6. Zakon o privrednim društvima, Sl. glasnik RS, 36/11
7. Zakon o sudskom registru, Narodne novine, 1/95, 57/96, 1/98, 30/99, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11
8. Zakon o trgovačkim društvima, Narodne novine, br. 111/93., a njegove izmjene i dopune objavljene u Narodnim novinama broj 34/99., 121/99. – verodostojno tumačenje, 52/00. – Odluka USRH, 118/03., 107/07., 146/08. i 137/09. u kojima je naznačeno njihovo vrijeme stupanja na snagu